

ВОРОНКОВА В. Г.
доктор філософських наук, професор,
академік Української академії політичних наук,
завідувач кафедри менеджменту організацій та управління
проектами, Запорізька державна інженерна академія (Запоріжжя, Україна)
E-mail: valentinavoronkova236@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4361-1701

СОСНІН О. В.
доктор політичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України,
академік Української академії політичних наук,
професор ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» Національної
академії педагогічних наук (Київ, Україна)
E-mail: alvas.sosnin@gmail.com, ORCID 0000-0003-4188-0887

3.1 ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОГО РОЗВИТКУ СОЦІУМУ

Bcmyn

3.1.1 Теоретико-методологічні засади інформаційно-комунікативного розвитку соціуму

3.1.2 Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ століття

3.1.3 Новий тип інформаційного суспільства як виклик глобалізації

3.1.4 Інтернет як глобальна тенденція розвитку інформаціоналізму і мереж

3.1.5 Феномен мережевого суспільства як складний динамічний процес інформаціоналізму

Висновки

Список використаних джерел

Анотація. Мета наукового дослідження полягає у науковому пізнанні інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ століття та Інтернет як головного виклику глобалізації, для чого проаналізовані підходи до аналізу *того виду соціуму*, який отримав назву інформаціологічного. Інформаціологічний тип соціуму детермінований інформатизацією життя, викликаного інформаційно-комп'ютерною революцією. Для аналізу цього складного феномена застосовано інформаціологічний і синергетичний підходи та виявлено результати, що інформаціологічний, так і синергетичний підходи приводять до розуміння інформаційно-комунікативної єдності світу як цивілізаційної парадигми. Остання породжує аутопоетичну (самоорганізаційну) систему, в основі якої формуються механізми самоорганізації соціуму. В дослідженні проаналізовано роль Інтернет як головної

рушійної сили цивілізації. **Ключові слова:** інформаційно-комунікативний соціум, інформаціологічне суспільство, самоорганізація соціуму, інформатизація життя,

Вступ

Інформаціологічний підхід до аналізу інформаційно-комунікативного розвитку соціуму дозволяє визначити ключові параметри інформаціологічного руху держав щодо просування їх до високо розвинутих моделей даного виду соціуму, що дозволяють посилити стан країни що критеріїв інформатизації. Саме інформаціологічний підхід дозволяє забезпечити необхідний варіант просування країни вперед. Недооцінка інформаціологічного підходу для всіх країн без виключення відіграє негативну роль. Інформаційний рівень повинен вступити взаємодію з політичним і державним рівнем, для того, щоб забезпечити країні просування з одного щабелью розвитку соціуму – індустріального чи постіндустріального до інформаційного, знаннєвого.

3.1.1 Теоретико-методологічні засади інформаційно-комунікативного розвитку соціуму

В контексті різних філософських традицій ми виділяємо ті риси цивілізаційної парадигми, в основі яких інфо-комунікативний простір, що потребує упорядкування поступового розвитку інформаційного виробництва та життєдіяльності соціальних агентів інформації як акторів інформаційного суспільства. «Спроба адекватно описати та інтерпретувати радикальні зміни у структурі економіки, політики, культури набули у ХХ столітті системного і цілеспрямованого характеру», - відмічає А.Зеленков та І.Олейник [1, с.17].

Інтенсивне використання інформаційно-комп'ютерних технологій набуло на сучасній стадії соціального розвитку глобального характеру, що термін «глобалізація» багато авторів почали пов’язувати з іманентно властивим інформаційно-комп'ютерній революції, тобто ототожнювати та ставити між ними знак рівності. Не випадково глобалізація трактується як процес стрімкого формування єдиного загальносвітового фінансово-інформаційного простору на основі переважно високотехнологічно-комп'ютерних технологій. Пізнати інформаційно-комунікативний розвиток сучасного соціуму позва процесами глобалізації майже неможливо, так як глобальні процеси асоціюються з розвитком інформаційно-комунікативних технологій, які прискорюють економічний розвиток та сприяють укріпленню інформаційного світу. Тому слід погодитися з О.Пунченко, який вважає, що «цивілізаційний процес здійснюється в умовах розгортання і розвитку трьох революцій: науково-технічної, нанотехнологічної та інформаційно-комп'ютерної» [2, с.27].

Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційна парадигма ХХІ століття включає розвиток цивілізації, і перш за все

економічної і культурної, що сприяє удосконаленню соціуму завдяки розвитку інформації. Сучасна цивілізація характеризується збільшенням ролі інформації як провідної сили інформаційного суспільства, яке у науковому світі отримало назву «інформаціологічного». Сучасний інформаційний світ, інформаціоналізм та економіка повністю залежними від мереж і створюються інфо-технологіями, що в цілому формує інформаційно-комунікаційну парадигму соціуму. Інформаційні ресурси представлені в основному в цифровому чи електронному вигляді здійснюються за допомогою електронних засобів (Інтернету, електронної пошти, відеотелефону, відеоконференцій, факсимільного зв'язку тощо). Інтенсивне використання інформаційно-комп'ютерних технологій набуло на сучасному етапі соціального розвитку глобального характеру, що формує нові контури сучасної цивілізації. Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційна парадигма ХХІ століття формує такий вид соціуму, який отримав назву інформаційного, детермінованого всезагальною та універсальною інформатизацією життя, викликаною інформаційно-комп'ютерною революцією [3].

Інформаційна індустріалізація, що виникла на даному етапі, випередила по числу зайнятих працівників, попиту і пропозиції інформаційними послугами, що в цілому привело до «інформаційного вибуху», який у свою чергу привів до «інформаційної революції». Відомий представник концепції кіберпростору М.Кастельс для пояснення впливу інформації на сучасний розвиток соціуму вводить поняття інформаціоналізм. Інформаціологічний підхід до аналізу інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми дозволяє посили можливості, якими володіє країна чи організація, в конкурентному середовищі, що розвиває інформатизацію, яка стала сьогодні для всього світу переважаючою. Сьогодні це середовище форматується в контексті інформатизації і комунікації, що створює засади розвитку інфо-комунікаційного соціуму. Саме інформатизація проявляється найбільш яскраво у динамічних умовах, в умовах зіткнення різноманітних моделей інформаційного соціуму, що є звичайною схемою взаємодії в сучасному світі: від конкурентної боротьби двох фірм до конкурентної боротьби двох держав [4].

Інформатизація структурує країни з індексами людського розвитку, що включає інформатизацію, здійснюючи оптимальний перехід до найвищого щаблю чи моделі розвитку. Інформаціологічний підхід до аналізу інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ століття виходить з синергетичного, «нелінійного» бачення вирішення загальноцивілізаційних проблем. Вирішення їх базується на основі переходу до нової моделі розвитку сучасного соціуму, де людина протиставляється природі, «машинного світу» - до «природного», до ко-еволюційної моделі їх існування і взаємодії [5].

Практика свідчить, що людство знаходиться на межі «інформаційного вибуху» тільки тому, що вперше в історії людства склалася ситуація, коли світ опинився у ситуації виживання і духовної катастрофи, що ставить під питання основоположні традиційні концептуальні схеми і моделі. Соціально-філософський ракурс дослідження має особливий смисл, так як націлений на використання синергетичного підходу до аналізу інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ, адже синергія у суспільстві збільшується у результаті ускладнення системи виробничих сил. Вона породжує появу нових елементів (зокрема, інформації, знання), їх комплексної взаємодії, появі більш досконалих відносин, що базуються на інформаційній основі, що сприяє оптимальному поєднанню передових форм людського співжиття та демонструє основні форми і методи соціальних трансформацій. Синергетичний підхід слід пов'язувати також з комплексним врахуванням зав'язків комунікаційної системи, що підсилює їх цілісність, сприяє підвищенню ефективності і можливості їх більш ефективного розвитку. Як інформаціологічний, так і синергетичний підходи дають можливість усвідомити раціонально-конструкторську основу соціуму, яка сприяє формуванню цілісності світу.

Проте хаотична сторона (деструктивна) активно впливає на першу, стимулюючи пошук більш ефективних структур, удосконалюючи організаційну реконструкцію і посилення взаємодії між всіма сферами життєдіяльності. Цей новий істотний інформаціологічний фактор у поєднанні з синергетичним у недалекому майбутньому змінить світ, завдяки якому відбудуться зміни у економіці, суспільстві, культурі», - відмічає М.Кастельсь [3, 607с.]. *Як інформаціологічний, так і синергетичний підходи приводять до розуміння інформаційно-комунікативної єдності світу як цивілізаційної парадигми ХХІ століття, яка породжує аутопоетичну (самоорганізаційну) систему*, - відмічає У. Матурана [6;7].

При цьому трансформуються не тільки комунікаційні основи організації суспільства, але й самі форми і типи соціальної комунікації, що в цілому відтворює тенденцію трансформації її структури в постіндустріальну епоху. Це стосується зміни класичних моделей інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ століття, що має два фундаментальних процеси – процес виробництва і процес функціонування інформації і процес соціальної взаємодії (соціальної комунікації). Соціальну комунікацію слід розуміти як синергію інформації, що базується на розумі, науці, культурі. У першому випадку спостерігається активне витіснення із сфери людської активності предметних відносин (реального світу речей), заміна їх «штучними посередниками», а у другому випадку спостерігається тенденція символізації самої людини, витіснення її, у країному випадку, віртуальним суб’єктом. Ця проблема має, як відмічає А.Лазаревич, по меншій мірі два рівні.

Перший рівень пов'язаний з розпізнаванням істинності, сутінь якої буде утруднений. Дано проблема зумовлює новий спектр проблем, які відносяться до сфери взаємодії людського знання і свідомості з аналогічними інформаційними системами. На цій основі важко очікувати формування стійких, а головне – істинних ментальних смислів, що є нормою людської рефлексії і світогляду в цілому. Другий рівень проблеми інформаційної безпеки пов'язаний з маніпуляціями інформацією з метою впливу на свідомість людини [8,с.7]. В контексті розвитку інформаційно-комунікативного соціуму використовуються, перш за все, інфо-комунікативні відтворення символічного світу завдяки посередництву образів і символів. Концептуалізація інформаційно-комунікативного соціуму означає саморозгортання простору світу, людини, суспільства через призму інформатизації і комунікації, які є посередниками формування інформаційно-комунікативного механізму сучасного соціуму.

3.1.2 Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ століття

За умов інформаційної інтегрованості світу формуються передумови для створення умов інформаційного суспільства на основі поглиблених міжнародного розподілу праці і революції у сфері телекомунікацій в останні десятиліття відбувся стрибок у розвитку інфо-телекомунікацій, що сприяло його формуванню. Головну роль при цьому відіграють: всезагальність інформації, нові можливості технології трансляції інформаційних ресурсів, інтерекомунікативний смисл ідеології економічної, суспільно-політичної, науково-технічної і духовно-культурної взаємодії в інформаційну епоху, лібералізація політико-правових відносин у сфері управління інформацією, подолання ризиків як наслідок розвитку сучасної цивілізації. В.Воронкова відмічає, що «Ризик в сучасному соціумі стає атрибутом самого соціуму як соціального і політичного організму і визначає соціум нестабільним і прихильним до саморуйнації. Відповідальність за ризик покладається на фактори соціального порядку, тобто на процеси, пов'язані з прийняттям рішень. Саморозгортання самоорганізаційних механізмів ризикованих ситуацій соціальної системи і вихід її на нові параметри порядку залежить від історичних, економічних, політичних, духовно-ідеологічних, правових основ суспільства»

У той же час слід підтримати думку О.Пунченка про те, що переходний період від техногенної до інформаційної цивілізації можна уявити з позиції синергетичного підходу, як стратегічну соціальну фрейм-проблему з достатньо складним і динамічним змістом. В її структурі можна виділити велику кількість субфреймів, пояснити їх зміст, але й для обґрунтування сутності і архітектоніки досліджуваного фрейму необхідно розкриття модальних зв'язків між субфреймами. При характеристиці сучасного етапу Воронкова В. Г., Соснін О. В.

цивілізаційного розвитку головним виступає вирішення суперечностей і вихід з глухих кутів техногенної цивілізації, що забезпечується переходом людства до інформаційної стадії буття [2].

Людство на протязі всього часу накопичувало знання у вигляді інформаційних ресурсів. Постійне удосконалення продуктивних сил і виробничих відносин в індустріальному суспільстві визначило різко зростаючу потребу в отриманні різноманітної інформації (згідно з деякими дослідженнями характер зміни потреби відповідає експоненціальній кривій). Все зростаючі світові інформаційні ресурси викликали необхідність різкого розвитку інформаційних технологій та їх автоматизації. У результаті таке суспільство, у якому більшість працівників займається виробництвом, збереженням, переробкою і реалізацією інформації, отримало назву *інформаційного суспільства*. Інформаційна індустріалізація, яка виникла на даному етапі, випередила по числу зайнятих працівників, пропиту і пропозиції, обміну інформаційними продуктами і інформаційними послугами, промислову індустріалізацію. Наступила епоха «інформаційної революції», чи «інформаційного вибуху».

Сучасні інформаційні технології дозволили прискорити процеси генерації і формування нових інформаційних ресурсів і створили базу для інтенсивного росту інформації. У теперішній час кількість інформаційних ресурсів щороку подвоюється. Темпи росту інформаційних ресурсів перекрили темпи зростання інформаційних потреб людини, які обмежені і наближаються до своєї межі. Людство стикнулось з новою проблемою – проблемою засвоєння ними лавиною зростаючих ресурсів. Таким чином, наступила епоха інформаційного насичення, чи епоха інформаційної кризи. Вирішення цієї проблеми можливе лише за рахунок науково-технічного прогресу.

Як свідчить аналіз, кінець ХХ-початок ХХІ ст. засвідчили розробкою нових засобів комп’ютерної обробки інформації і засобів зв’язку, що привело до *революційного етапу інформатизації суспільства*. Відбувається цілеспрямована інтеграція систем обробки і передач інформації. Цьому сприяли в основному три технічних досягнення, що привели до розвитку сучасних інформаційних технологій: 1) поява нових технологій в середовищі накопичення і збереження інформації у тому числі за допомогою лазерної техніки); 2) розробка і широке повсюдне розповсюдження засобів зв’язку без обмежень у часі і просторі за допомогою різних ліній зв’язку (у тому числі оптоволоконні, супутникові та ін.) з переходом на цифрові технології; 3) автоматизована обробка інформації за допомогою комп’ютерних і мікропроцесорних засобів по заданим алгоритмам. На цьому етапі виникла інформаційна індустріалізація, що випередила і по зайнятості працівників, пропиту, попиту і обміну інформаційним продуктами промислову індустріалізацію. Рушійною силою суспільства виступає виробництво у першу чергу інформаційного продукту, що дозволяє виробляти матеріальні

Воронкова В. Г., Соснін О. В.

продукти з інформаційної точки зору більш місткі, використовуючи при цьому більш широкі знання у сфері інноваційних рішень, у виробничо-технологічній і економічній сферах, а також у ринкових відносинах. Таке суспільство, у якому більшість працівників займається виробництвом, збереженням, переробкою і реалізацією інформації, отримало назву інформаційного суспільства. Процес інформатизації суспільства направлений на забезпечення всім його членам можливості доступу до надійних джерел інформації. Коли говорять про феномен інформаційного суспільства, то у якості його символів *виділяють Інтернет*, який перетворив нашу планету у «світове село», тимчасові переміщення багатомільярдних «гарячих грошей» із країни в країну, з континенту на континент і появу повсюдних транснаціональних корпорацій (ТНК).

3.1.3 Новий тип інформаційного суспільства як виклик глобалізації

Проаналізувавши тенденції розвитку сучасного суспільства в Україні, можемо засвідчити, що саме інформаційна революція у поєднанні з новими напрями розвитку біотехнології, робототехніки, створення автоматизованих систем, нових засобів пересування привела до появи сумі знань про новий тип суспільства – інформаційного. Становлення глобальної економіки не було просто результатом сліпої гри ринкових сил. «Глобальна економіка була створена не ринками, а взаємодією між ринками, урядами і міжнародними фінансовими інституціями», - стверджує М.Кастельє [3]. Фундаментальні зсуви у господарській діяльності, викликані появою інформаційних технологій, отримали титул «нової економіки», яка була покликана стати фундаментом мегасуспільства, що формується. «Нову економіку» не випадково називають «суспільством знань», акцентуючи особливу роль науки та освіти у розвитку сучасного виробництва. Згідно з давніми ОЕСР, у середині 90-х років минулого століття лідером у світовій гонці за знаннями називають не США. Проаналізувавши прояви інформаційного суспільства у залежності від критеріїв, які використовуються для визначення інтелектуального рівня суспільства, до яких відноситься питома вага високотехнологічних галузей, частка доходів на дослідження і розробку, програмне забезпечення і освіту у ВНП, відсоток висококваліфікованої робочої сили, засвідчимо, що на перше місце виходять такі країни, як Японія, Швеція, Німеччина. Відповідно до проблеми нашого дослідження суперництво на передових рубежах науково-технічного прогресу передвіщує загострення конкуренції всередині групи країн-лідерів - між США, Євросоюзом та Японією.

Інформаційна революція (ІР), що базується на поєднанні комп'ютера з телекомунікаційними мережами, провістила людству не менше, чим у свій час парова машина чи електродвигун. Досягнута на початку ХХ століття Воронкова В. Г., Соснін О. В.

комунікаційна єдність світу набуває якісно нового змісту: швидкість розповсюдження великих об'ємів інформації набагато перевершує пересування людей і товарів. Створюється глобальний інформаційний простір, який швидко освоюється людською спільнотою. Важливою передумовою пізнання взагалі та соціального пізнання зокрема є теза про те, що інформаційна революція докорінним чином перетворює людське і суспільне буття.

Втім, глибоке розуміння інструментальних важелів інформаційного суспільства свідчить, що у процесі його розвитку відбувається стиснення часу і простору, завдяки важелям якого встановлюються контакти у будь-якій точці земної кулі, змінюється зміст різних видів діяльності, індивіди перетворюються на громадян планети. Під впливом інформаційної революції форми просторово-часової організації соціальні зв'язки і відносини, а втім і сама людина відчувають глибоку трансформацію.

Рефлекуючи з нагоди концептуалізації сучасних досягнень про інформаційне суспільство, зазначимо, що процеси соціальної взаємодії інтенсифікуються і набувають небаченої динаміки, тому слушно ставити питання про його спрямованість, тенденції та пріоритети. Втілившись в об'єктивну дійсність, інформаційне суспільство проявляється у нових формах комунікацій, у нових формах взаємодії, у нових творчих можливостях, а глобалізаційні тенденції, як з'ясовується при детальному розгляді, сприяють формуванню економічних зasad інформаційного суспільства.

Інтернет як глобальна тенденція розвитку інформаціоналізму і мережевого суспільства володіє єдиним адресним простором і складається з багатьох взаємопов'язаних комп'ютерних мереж, у рамках яких здійснюється обмін цифровою інформацією. Процеси глобалізації базуються на широкому упровадженні нових інформаційних технологій, що реалізуються через Інтернет. У 1969 р. у рамках Міністерства оборони США було створено бюро передових досліджень (Advanced Research Projects Agency – ARPA), перед яким була поставлена задача розробити комунікаційну мережу, яка залишалася б мобільною в умовах бойових дій. Головна мета, яка була поставлена при створенні даної мережі, - збереження повідомлень навіть у випадку руйнування частини мережі. Так виникла перша комп'ютерна мережа – ARPAnet.

3.1.4 Інтернет як глобальна тенденція розвитку інформаціоналізму і мережевого суспільства

Інтернет як глобальна тенденція розвитку інформаціоналізму і мережевого суспільства сприяв тому, що на початку 70-х рр. ARPAnet розрослася до 23 хостів (мережевих комп'ютерів), так як виникла гостра Воронкова В. Г., Соснін О. В.

проблема у швидкому обміні даних між вузлами мережі. Інженер Р.Томлінсон вирішив цю проблему, написавши першу у світі програму для електронної пошти вже через рік, три четверті даних, що пересилялися через ARPAnet, складали електронні листи. Завдяки електронній пошті мережа стала надзвичайно зручною не тільки для вчених і спеціалістів комп'ютерщиків, але й для людей, що працюють поза межами університетських програм.

ARPAnet перетворилася у самий швидкісний засіб передачі комунікаційних даних в комп'ютерних мережах, що включають також телефонні мережі, мережі стільникового зв'язку, мережі кабельного телебачення. До середини 2000р. число користувачів Інтернату досягло 304 млн. Щільність електронної мережі, що об'єднала весь світ, нерівномірна по країнам і континентам. Можемо узагальнити, що у кінці 90-х рр. 88% користувачів Інтернет проживали у розвинених країнах, на частку яких приходилося біля 15% світового населення. У той же час статистичні дані свідчать, що у США та Канаді, де проживає менше, чим 5% жителів планети, було зосереджено більш 50% користувачів Інтернет.

Зафіксувавши стан розвитку інформаційного суспільства, відмітимо, що у той же час до Інтернет було підключено лише 1 млн. жителів Африки і 5,3 млн. жителів з Південної Африки. Інтернет у його сучасному вигляді, як він розвивається сьогодні, може слугувати своєрідною інформаційною моделлю глобалізації. У серпні 2001 р. загальна кількість користувачів Інтернет виросла до 459 млн. людей, а частка громадян США та Канади понизилася до 40%. У той же час згідно з прогнозами, у найближчі часи місце і роль Інтернет у розвитку сучасного українського суспільства буде зростати, а його соціальний облік, безперервно, перетерпить глибоку трансформацію [8].

В умовах глобалізації національна держава перестає виступати у якості єдиного суб'єкта, що монопольно інтегрує інтереси великих спільнот і представляє їх на міжнародній арені. Транснаціональні корпорації з їх політехнічним населенням, міжнародні профспілкові товариства, неурядові організації, неформальні групи по різноманітним інтересам, що виникають на основі Всесвітньої павутини - Інтернету, - відіграють все зростаючу роль у світовій політиці. Формування мегасуспільства, формування взаємопов'язаного світу ставить людство перед гострою проблемою управління глобальним розвитком. Сучасна світова цивілізація покликана вирішити найважливішу задачу – забезпечити управління у нових масштабах - у ширину – на всьому просторі планети, в глибину – на всіх рівнях організації – від локальної до всесвітньої.

Створюючи нову, наднаціональну реальність Інтернету глобалізація змінює *соціальний імідж різних суспільств*. Вона не тільки виділяє ядро активних учасників процесу, але й сильно впливає на останніх. Глобалізація надає процесу розвитку соціальної структури сучасних суспільств Воронкова В. Г., Соснін О. В.

наднаціональний вимір. Вона породжує суспільство другого порядку, яке, зберігаючи традиційні форми національних держав, створює наднаціональні, глобальні системі зав'язків і відносин, нових потреб і ролей, нові механізми соціалізації, нові можливості самореалізації особистості.

Паралельно, крім ARPAnet, винили комп'ютерні мережі в інших країнах, але так як вони використовували різні стандарти, програмні мови і комп'ютери, особливо гострою стала проблема їх сумісності. Об'єднати розрізнені мережі у єдине ціле вдалося американцям Р.Кану і В.Серфу, які запропонували підключити до мереж загальний комп'ютер, який би слугував відправником, отримувачем і інтерпретатором даних. Стандартом програмного забезпечення для міжмережевого зв'язку став протокол TCP, а пізніше –TCP/IPT Transmissior Control Protocol/Internet Protocol (Протокол управління передачею чи Міжмережевий протокол). Проблема об'єднання всіх джерел інформації у мережі була вирішена із створенням нової системи, що була названа WorldWideWeb (Всесвітня павутинна). У розвитку Інтернету на початку ХХІ ст. спостерігаються наступні тенденції: 1) широке розгортання розподілених систем; 2) інтеграція із мобільними (сотовими) і супутниковими системами зв'язку. Що привела до виникнення IP- телефонії; 3) інтеграція глобальної мережі і засобів масової інформації – розвиток інтерактивного телебачення, електронних видань; упровадження прогностичних самонавчаючих комплексів на основі методів нечіткої логіки, нейронних мереж, генетичних алгоритмів (четверте покоління систем штучного інтелекту). Відповідно, Інтернет, як глобальна тенденція розвитку інформаціоналізму і мережевого суспільства, представляє собою глобальну комп'ютерну мережу, яка, як правило, об'єднує велику кількість локальних мереж, – мільйони комп'ютерів на планеті з метою обміну даними і доступу до спільних інформаційних ресурсів. Принципи Інтернету застосовують у локальних мережах, які називаються Інtranet. Інтернет – всесвітня інформаційна система загального доступу, яка логічно зв'язана глобальним адресним простором та базується на Інтернет-протоколі, визначеному міжнародними стандартами [9].

Проведений аналіз дозволяє засвідчити, що Інтернет як тенденція розвою інформаціоналізму і мережевого суспільства сприяв тому, що в результаті всіх цих процесів утворився кіберпростір (англ. cyberspace) – термін, який входить у цілий ряд понять (кіберкультура, віртуальна реальність, гіпертекст, мережева комунікація, інформаційне суспільство, мережеве суспільство, «знаннєве суспільство» та ін.), за допомогою яких сьогодні відбувається осмислення тих кардинальних змін структур комунікативного досвіду людини, яка потягла за собою інтенсивний розвиток в останні десятиріччя ХХ ст. дигітальних (цифрових) інформаційних технологій. Найбільш відчутним результатом цього розвитку виявилося створення глобальної комп'ютерної мережі Інтернет, який перетворився із простого засобу зв'язку між воєнними, урядовими, науковими і освітніми

Воронкова В. Г., Соснін О. В.

установами США (проект DARPA) у принципово нову мас-медіа, яка нараховувала мільйони користувачів, породжену комунікативним середовищем, що дозволяє кожному жителю планети звести до мінімуму затрати будь-яких інформаційних трансакцій, майже моментально встановити контакт з будь-яким іншим користувачем мережі і підключеної до неї бази даних. Тим не менше терміни «Інтернет» і «кіберпростір» не є синонімами. У той же час терміном «кіберпростір» визначається реально існуюча на сьогоднішній день складна технологічна інфраструктура глобальної комунікації, кіберпростір реально лише віртуально, ніде не існує у фізичному світі, крім чисто гіпотетичного виміру, у який вступають у зв'язок між собою все те, хто використовує для цього цифрові технології спілкування. Сьогодні кіберпростір виявляється простором експериментальним практично у всіх сферах людської життєдіяльності.

3.1.5 Феномен мережевого суспільства як складний динамічний процес інформаціоналізму

Комуникативне за своїм охопленням глобальне середовище самоорганізується за принципом мережі, породжуючи феномен мережевого суспільства. У його межах анулюються відстані, що розділяють континенти, ліквіduються державні кордони і вся планета стискається до розмірів «глобального села» (М.Маклюен). Порівнюючи всі ці визначення і дискутуючи з вище означеними авторами та тенденціями, автор формулює своє визначення означених процесів. *Інтернет* – це об'єднання самостійних вузлів, національних і регіональних мереж, що мають єдиний адресний простір, загальні методи зв'язку, що користуються загальним мережевим протоколом зв'язку і форматом адресу. По об'ємам і темпам росту мережа Інтернет далеко перевищує всі останні глобальні мережі разом взяті. В мережі Інтернет є самі багаті і різноманітні ресурси, в якій ймовірність знайти інформацію на будь-яку тему практично не є рівноважною нулю [10].

Слід зазначити, що ХХІ ст. проходить під гаслом «інформаціоналізм і мережеве суспільство», основні ідеї якого означені у роботі М.Кастельса «Інформаційне століття: економіка, суспільство і культура». Опрацювавши грандіозний емпіричний матеріал, М.Кастельс дійшов висновку, в США ще у 1970-х рр. в інформаційних технологіях (комп'ютери) відбулася інформаційна революція. Ця революція привела до фундаментальної перебудови капіталістичної системи і появи того суспільства, яке М.Кастельс назвав «інформаційним капіталізмом». Крім того, інформаційні суспільства стали виникати і в інших країнах, між якими існують значні культурні та інституційні відмінності. Своєрідним онтологічним альтер-его раціонального способу оперування знаннями є інформаційне суспільство, що проголошує прімат інформації, при якому основним джерелом продуктивності виступає якісна здатність суспільства оптимізувати використання факторів

Воронкова В. Г., Соснін О. В.

виробництва на основі інформації та знання. Розповсюдження інформаціоналізму, особливо інформаційного капіталізму, приводить до виникнення інформації як серцевини, стрижня і субстанційного начала розвитку суспільства.

У даному контексті цілком доречним є сутність аналізу, проведеного М.Кастельсом, який прийшов до висновку, що глобальні тенденції розвитку інформаціоналізму і мережевого суспільства детерміновані парадигмою інформаційної технології. Інформаційні технології володіють такими атрибутами,, які впливають на інформацію. Так як інформація виступає складовою частиною всієї людської діяльності, то вона здійснює повсюдний вплив на всі сфери людської життєдіяльності. Згідно даного аналізу, всі системи, які використовують інформаційні технології, визначаються «мережевою логікою», яка дозволяє їм впливати на багато процесів і організацій. Повсюдний вплив інформаційних технологій виявляється в тому, що інформаційні технології достатньо гнучкі, дозволяють їм постійно змінюватися і адаптуватися. Окремі технології, які пов'язані з інформацією, поєднуються в інтегровану систему.

У зв'язку з впливом інформаційних технологій на всі сфери людської життєдіяльності, відмітимо, що Інтернет як глобальна тенденція розвитку інформаціоналізму і мережевого суспільства сприяє розвитку глобальної інформаційної економіки. Ця економіка є інформаційною тому, що продуктивність її господарських одиниць фундаментальним чином залежить від їх здатності виробляти, обробляти та ефективно застосовувати основану на знаннях інформацію. Як свідчить М.Кастельс, економіка є глобальною тому, що володіє здатністю функціонувати як єдине ціле у реальному часі у масштабах всієї планети. Весь масив емпіричних досліджень свідчить, що нова економіка носить глобальний характер, в основі якої певні відмінності в регіонах (Північна Америка, Європейський Союз, Південно-Східна Азія). Крім того, існують значні відмінності всередині кожного регіону, і тому важливо, щоб ті чи інші області земної кулі включалися у процес інформаціоналізму та мережевого суспільства, які на собі ще відчувають негативний вплив цього розвитку.

Разом з тим слід мати на увазі, що виникненню нової глобальної інформаційної економіки сприяла поява нової організаційної форми – мережевого підприємства. Даний вид підприємства характеризується гнучким, а не масовим виробництвом, новими системами управління, організаціями, що базуються скоріше на горизонтальній, а не на вертикальній моделі і поєднанням великих корпорацій у стратегічні альянси. Тому не випадково найважливішим фундаментальним компонентом функціонування інформаційного суспільства є сукупність мереж.

Саме по цій причині Кастельс [Castells, 1996, p.171] стверджує, що нова організаційна форма виникла як характерна для для інформаційної/глобальної економіки. Мережеве підприємство, яке Воронкова В. Г., Соснін О. В.

визначається як специфічна форма підприємства, система засобів якого створюється пересіченням сегментів автономних систем цілей. Адекватне й аргументаційно переконливе пояснення цього феномену зводиться до того, що мережеве підприємство як матеріалізація культури глобальної інформаційної економіки робить можливим перетворення сигналів у товари завдяки обробленню знань. У результаті цих процесів змінюється природа праці (наприклад, індивідуалізація праці через посередництво введення гнучких форм графіку робочого часу), конкретний характер виявлення цих відмінностей ми спостерігаємо у різних державах [11].

Мережеве підприємство є вбудованим в мережу всередині фірми чи організації, сформоване навколо окремих бізнес-проектів, які займаються комерційною діяльністю. Модель мережевого підприємства поширюється у всіх сферах діяльності. Суто он-лайнівські компанії, такі як портали, Інтернет конвент-провайдери та ті, що спеціалізуються на Інтернет-торгівлі, залежать від здатності організувати управління, виробництво чи збут через Інтернет. Суть Інтернет-бізнесу полягає в інтерактивному зв'язку через мережу Інтернету між виробниками, споживачами та провайдерами послуг. Мережеве підприємство створює умови для масштабування, інтерактивності, управління гнучкістю, іміджевої реклами та кастомізації (орієнтації на клієнта) у світі мережевого бізнесу.

Тому перетворення ринків капіталу є першопричиною становлення Інтернет-фірм і всієї нової економіки. Новий фінансовий ринок – це ключ до нової економіки і нового бізнесу, що відбувається в нових умовах глобалізації та взаємозалежності фінансових ринків, що трансформуються через електронну торгівлю. *Електронна торгівля* збільшує кількість інвесторів, які користуються надзвичайно різноманітними стратегіями, діють через децентралізовану мережу інвестиційних джерел. Саме працівники цих Інтернет-бізнесових мережевих структур залишаються джерелом продуктивності, інновацій та конкурентоспроможності. Тому талант - ключовий фактор виробництва для Інтернет-бізнесу. Нова економіка, яку очолює сьогодні Інтернет-бізнес, є економікою, яку рухають інформаційні технології і яка організована навколо комп’ютерних мереж. Це, мабуть, і є джерела зростання продуктивності праці, і відповідно створення багатства у вік Інформації.

Інтернет-компанія - це нова форма ведення бізнесу, за допомогою Інтернету, через Інтернет і в Інтернеті. Інтернет - економіка поступово трансформує стару економіку в нову, яка охоплює цілу планету. Таким чином, нова форма ведення бізнесу через Інтернет потребує ще більшої персональної відповідальності бізнес-планів, через які можна заробити багато грошей. Ця форма бізнесу базується на новій інформаційній культурі, якою не володіють часто підприємці, - а це культура інновацій, культура ризику, культура очікувань, культура втілення надії в майбутньому [12].

Так, як Україна знаходиться на початковому стані формування Воронкова В. Г., Соснін О. В.

інформаційного суспільства, і цей вид бізнесу розвинений ще недостатньо, необхідно розвивати особистісну філософію інформаційної культури та великої персональної відповідальності бізнесових структур перед суспільством в контексті нової проблеми – Інтернет-галактики, яка є новим комунікаційним середовищем. Нові форми бізнесу давно вже вимагають нових гнучких процедур інституціонального регулювання, а нові форми корпоративного бізнесу потребують значно більшої персональної, індивідуальної, соціальної відповідальності як окремого індивіда, так і нашого уряду, відповідальності, від якої залежить майбутнє України [10].

Кастельс [Castells, 1996, p.373] розглядає виникнення культури віртуальної реальності, породженої інформаціоналізмом та мережевим суспільством, що супроводжується розвитком засобів мультимедійних технологій завдяки об'єднанню засобів масової інформації та комп'ютерних технологій. У культурі віртуальної реальності сама культура повністю поглинається віртуальними образами, а світ, через який передається досвід, сам стає досвідом, у якому матеріальне/символічне існування людей повністю змінює відношення людини до світу. На відміну від минулого, у якому панував «простір міста», сьогодні виникла нова просторова логіка, які слід назвати «логікою інформаційних (мережевих) потоків». У сучасному світі стали панувати процеси, а не фізичне розташування індивіда, хоча й останнє має місце. Analogічним чином ми вступили в епоху «без часового часу», у якому інформація доступна у будь-якому куточку земної кулі [11].

М.Кастельс [Castells, 1996, p.470] стверджує, що панівні функції і процеси в інформаційну епоху у все більшій міру організовані навколо мереж, що визначаються певною сукупністю взаємопов'язаних вузлів. Мережі відкриті, здатні до необмеженого розширення, динамічні і можуть відновлюватися, не ліквідовуючи систему, а те, «що наша епоха визначається мережами не означає «кінця капіталізму». Мережі дозволяють капіталізму вперше стати дійсно глобальними і організованими на основі глобальних фінансових потоків, у яких прикладом слугують глобальні «фінансові казино». Гроші, які тут програють і виграють, сьогодні тут мають більше значення, чим ті, що заробляються у процесі виробництва. Проте гроші відокремилися від виробництва, так як ми живемо в капіталістичну епоху, яка культивує інше відношення до грошей, відокремлене від виробництва. Розвиток мереж, культури реальної віртуальності, інформаціоналізм і особливо використання в інформаційному капіталізмі не відбувається сьогодні без перешкод. З точки зору Кастельса, у новому світі з його глобалізацією економіки і залежністю від глобальних ринків капіталу держава стає все менш міцною. Спостерігається глобалізація злочинності і створення глобальних мереж, які знаходяться за межами контролю окремої держави, які стають вузлами більш широкої мережі влади [10].

Ми солідаризуємося з думкою про те, що останнім часом Інтернет перетворився з інфраструктури для задоволення тих чи інших потреб Воронкова В. Г., Соснін О. В.

суспільства і бізнесу, обміну інформацією та знаннями *на фактор суспільного виробництва*. Швидкісний Інтернет та технології, що створені на його основі, дають можливість скоротити витрати і підвищити конкретність компаній, галузей та національної економіки. Вони дозволяють подолати суттєві перешкоди економічного розвитку – фізичні та просторові, - оскільки уможливлюють віртуальний обмін інформаціями та ідеями. Зважаючи на роль, яку відіграє Інтернет в економіці та суспільстві більшості країн світу (окрім, найбідніших), експерти почали процес його «концептуалізації» як одного з основних рушіїв технологічного, суспільного прогресу та економічного зростання. Лідером цього руху є Всесвітній економічний форум (ВЕК, World Economic Forum), який створив концепцію «інтернет-економіки», що визначається як сукупна қупівельна спроможність для інтернет-користувачів [11].

Таким чином, наведений ілюстративний приклад дозволяє вибудувати висновок, що головними детермінантами інтернет-економіки для будь-якої країни є:

- 1) кількість користувачів Інтернету;
- 2) середній рівень доходів на душу населення;
- 3) збільшення кількості користувачів Інтернету.

Проникнення сучасних телекомуникаційних мереж у широкі верстви населення розвиненого світу, так і в країнах, що розвиваються, стимулює унікальні процеси спільного виробництва товарів і послуг, а також підвищує рівень економічної та соціальної свободи мільйонів людей. Втім, частка населенням з доступом до Інтернету в так званих «нових лідерах» (emerging economies), до яких відноситься і Україна, у 2010 р. досягла 30% порівняно з 15% у 2005р. та 6% у 2000 р. [12]. Отже, прогнози розвитку країн світу вказують на те, що через 10-15 років різниця в економічному розвитку між країнами, що визнали пріоритетом розвитку інформаційне суспільство та Інтернет-економіку, та тими, які цього не зробили, буде значно більшою, ніж сьогодні. Сьогодні закладаються основи формування єдиного світового інформаційного простору, що об'єднує все людство в інформаційну спільноту людей. Це означає, що в оглядовому майбутньому всі суспільства приречені в тій чи іншій мірі вдаватися до послуг інформаційного суспільства.

Висновки

Спеціаліст інформаційного суспільства та епохи Інтернету має бути визначений техномеритократичною культурою, укоріненою у світі університетської та дослідницької науки. Це культура віри в природну силу науково-технічного розвитку як ключової складової прогресу людства. Слід виділити 10 принципів підготовки кадрового потенціалу в інформаційному суспільстві, яке є високотехнологічним: 1) конкуренція робочого персоналу; 2) конкуренція персоналу управління; 3) конкуренція ділової репутації та ініціативи; 4) конкуренція досягнень; 5) конкуренція багатопрофільності; 6) Воронкова В. Г., Соснін О. В.

конкуренція якості; 7) конкуренція споживачів продукції; 8) конкуренція інформаційного забезпечення; 9) конкуренція форм збути; 10) конкуренція фінансових та ресурсних послуг. Глобальний менеджер повинен бути готовим до глобалізації стратегій діяльності на різноманітних ринках. Тому слід готувати глобального менеджера, посилювати роль кваліфікації, менеджменту творчості, сприяти формуванню інформаційного світогляду. Для цього професіонал-спеціаліст повинен оволодіти термінологією глобального суспільства, в якому йому жити і управляти.

Список використаних джерел

1. Зеленков А. И., Олейник И. В. Информационная цивилизация как глобальный проект эпохи постсовременности // Философия и социальные науки. Минск, 2014, №2. С. 4-6.
2. Пунченко О. П. Фреймы для презентации современного этапа цивилизационного развития // Философия и социальные науки. Минск, 2014, №2. С. 26-30.
3. Кастельс М. Информационная эпоха // Экономика, общество, культура. М.: ГУ ВШЭ, 2000. 607 с.
4. Кастельс М., Аояма Ю. Пути к информационному обществу: структура занятости в семи главных индустриальных странах, 1920-1990 гг. // Междунар. обзор труда. М., 1995. Т. 133, № 1/3. С. 52-79.
5. Воронкова В.Г. Філософія розвитку сучасного суспільства: теоретико-методологічний контекст: монографія. Запоріжжя: РВВ ЗДІА, 2012. 262 с.
6. Матурана У. Биология познания: перевод с англ. Ю. М. Мешенина // Язык и интеллект. Сб. пер. с англ. и нем.; сост. и вступ. ст. В. В. Петрова. М.: Издательская группа «Прогресс», 1996. 416 с.
7. Матурана У, Франциско В. Древо познания: перевод с англ. Ю.А. Данилова. М.: Прогресс-Традиция, 2001. 224с.
8. Лазаревич А.А. Глобальное коммуникационное общество. Минск: Белорус.наука. 2008. 350 с.
9. Воронкова В.Г. Формування інформаційної культури особистості як умова успішної адаптації людини до життя в інформаційному суспільстві // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2014. Вип. 86 (7). С. 198-203.
10. Кастельс Мануэль. Становление общества сетевых структур // Новая постиндустриальная волна на Западе: антология; под ред. В.Л.Иноземцева. М.:Academia, 1999. 505 с.
11. Пунченко О.П., Лазаревич А.А. Інформатизація як засіб репрезентації інформаційних ресурсів суспільства // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. Запоріжжя, Вид-во ЗДІА, 2015. Вип. 63. С. 21-30.
12. Соснін О.В., Дзьобань О.П. Інформаційна безпека: нові виміри загроз, пов'язаних з інформаційно-комунікаційною сферою // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. Запоріжжя, Вид-во ЗДІА, 2015. Вип. 61. С. 24-34.